

KÖZLEMÉNYEK

A német barokk irodalom magyarországi recepciójáról. A XVII. századi Magyarország közismert politikai széttagoltsága és felekezeti megosztottsága az európai eszmei és stilisztikai áramlatok hazai befogadásának irányát is erősen megszabta. A királyi Magyarország jórészt katolikus írói (Pázmány, Lépes, Káldi, Nyéki stb.) elsősorban az itáliai egyházi barokk hatása alatt álltak, s a katolikus restauráció szolgálata során esztétikai-stilisztikai eszközeiket is az itáliai irodalom mintájára alakították ki.

A korabeli német irodalom magyarországi kisugárzódására irányuló vizsgálataink akkor járnak több eredménnyel, ha a protestáns vallásos irodalom felé fordítjuk figyelmünket.¹ A század során számos magyar protestáns értelmiségi végzi tanulmányait német egyetemeken, s ott a német protestáns irodalom egyes képviselőivel szoros kapcsolatba kerültek. Szenci Molnár Albert ilyen irányú kapcsolatai közismertek, németből fordított műveit (zsoltárok, *Discursus de summo bono*) is bőven elemezte már a szakirodalom. Elsősorban fordításai miatt becsülte őt oly nagyra Opitz, akinek többször is idézett meleghangú méltatása szerint Magyarország sokkal tartozik a neves tudósnak.² De nemcsak itt emlékezik meg róla, hanem zsoltároskönyvének Lobwassert kritizáló előszavában is, ahol a legjelentősebb európai zsoltárfordítók között említi nevét.³ Opitznak Magyarország iránti érdeklődését a Gyulafehérvárott töltött egy év is jelzi,⁴ valamint az ott keletkezett *Zlatna* c. vers, amelyből — a stílusában egyébként jelentkező barokk elemek ellenére — a reneszánsz ember természetelményét s a későhumanista poéta történeti-néprajzi érdeklődésének megfogalmazását véljük kihallani. Aligha tarthatjuk véletlennek, hogy a magyar irodalom értékei közül a német költő a protestáns későhumanista Szenci munkásságát tartotta számon, s barokk irodalmunknak sem magyar, sem latin alkotásait nem ismeri.

Mindez megfordítva is érvényes: a XVII. századi Magyarországon Opitz műveit elsősorban protestáns írók ismerik. Szenci Molnár kivül feltehetően Apáczai Csere János, a gyulafehérvári kollégium kiváló tanulója, majd tanára, aki — noha műveiben a kutatás ennek nyomait még nem fedezte fel — feltehetően olvasta híres tanárelődjének egyes

¹ THIENEMANN Tivadar: *XVI. és XVII. századi irodalmunk német eredetű művei.* = ItK 1922. 63—92; 1923. 22—33, 143—156.

² SZENCI MOLNÁR Albert *Naplója, levelezése és írományai.* Kiadta Dézsi Lajos Bp. 1898. 396—398. BÁN Imre: *Apáczai Csere János.* Bp. 1958. 62. *Discursus de summo bono* (Kiadta Vásárhelyi Judit) Régi Magyar Prózái Emlékek IV. Bp. 1975. 19. TURÓCZI-TROSTLER József: *Szenci Molnár Albert Heidelbergben.* = Filológiai Közöny 1955. 9—18, 139—162.

³ *Die Psalmen Davids nach den französischen Weisen gesetzt durch Martin Opitz.* Dantzig, 1637. Vorrede.

⁴ Marian SZYROCKI: *Martin Opitz.* Berlin, 1956, 52—58. JAKAB Béla: *Opitz Márton a gyulafehérvári Bethlen-iskolánál.* Pécs 1909. GRAGGER, Robert: *Martin Opitz und Siebenbürgen.* Ungarische Jahrbücher 1926. 313—320. KOMOR Ilona: *Tanulmányok a XVII. századi német-magyar kulturális érintkezések köréből. I.* = Filológiai Közöny 1955. 534—544.

munkáit.⁵ A magyar protestánsok körében több Opitz-kiadás is gazdára található, erre mutat, hogy a debreceni Református Kollégium könyvtárában megvan a német költő zsolnáinak egy 1637-es danzigi edíciója. Annak azonban nincs nyoma, hogy Opitz a század magyarországi irodalmára számottevő hatást gyakorolt volna.

Opitz mellett Gryphius korabeli magyarországi ismeretének is vannak nyomai. Papi-nianus-drámáját (*Grossmüthiger Rechts Gelehrter oder Sterbender Aemilius Paulus Papinianus*, 1659) Ladiver Illés eperjesi iskolaigazgató ugyanis latinra fordította, átdolgozta, és az ottani evangélikus kollégiumban elő is adatta. A szöveg latin volt, az interludiumok azonban német, magyar és szlovák nyelven hangzottak el.⁶

Ezzel szemben a német barokk több jeles képviselője jelenlegi tudásunk szerint ismeretlen maradt Magyarországon. Még Grimmelshausen Európa-hírű kalandregényének hazai változata, az *Ungarischer oder Dazianischer Simplicissimus* (1683) is csupán német szerző alkotása, Daniel Speer vándormuzsikus tollából származik. Az újabb kutatás részletesen feltárta a mű forrásait, s ezek között számos magyarországi (többnyire latin) történeti és földrajzi munka is szerepel,⁷ de mindez sokkal inkább a magyar szellemi termékek egy részének németországi ismeretét bizonyítja, mintsem a fordítottját.

A német irodalomnak egyik legaktívabb magyarországi művelője Daniel Klesch volt, a sokoldalú szerző, aki mintegy negyven német és latin művet (iskoladramát, prédikációt, egyházi éneket, alkalmi verset, tankönyvet, bibliai históriát) írt, s a Szepességben a német evangélikusok egyik szellemi vezetője lett. Az ellenreformáció erősödése miatt azonban hamarosan Németországba kellett távoznia, ahol Clajus, Opitz és Fleming példája nyomán művelte a német nyelvet.⁸

A XVII. század végén s a XVIII. század elején azonban a német luteránus misztika egyes alkotásainak mind erősebb magyarországi recepciójára figyelhetünk fel. Ennek egyik jele, hogy Huszti István (1671–1710), az erdélyi fejedelem udvari orvosa, Apafiné Bethlen Kata fejedelemasszonynak ajánlva a „méltóságos asszony akaratából” jelenteti meg Johann Arndt: *Paradiesgärtlein* című kegyességi iratát, s Kolozsvárott 1698-ban ki is adja. Arndt rendkívül népszerű a magyar protestáns nemesség körében: a *Wahres Christentumból* Petrőczy Kata Szidónia fordított részleteket, s a tragikus sorsú költőnő további két kegyességi iratát is a német luteránus misztika vezéregyéniségének műveiből ültette át magyarra. Munkássága szép példája annak, hogy a különböző sorscsapások által sújtott protestáns vallásosság „mily szívesen fordul Arndt érzelmes-misztikus áhítata felé.”⁹ Több részletfordítás megjelenése után a *Wahres Christentum* teljes magyar szövege végül 1741-ben jelent meg Jénában, három magyar evangélikus lelkész — Vázsonyi Márton, Szenicei Bárány György és Sartorius Szabó János — közös munkájának eredményeként.

Arndt mellett tanítványának, Johann Gerhard jénai teológiai professzornak magyarországi hatása látszik erősnek. Zólyomi Perinna Boldizsár semptei prédikátor már 1616-ban lefordította Gerhard ötven elmékedését és imádságos könyvét magyarra. Ennek nagy népszerűségére mi sem jellemzőbb, mint hogy a XVIII. század elején több esetben újra kiadták, így például a pietizmus hatása alatt álló ifjabb Ács Mihály 1710-ben, majd az 1730-as években új fordítását készítette el Inczédi József nagyváradi ítélőmester (meg-

⁵ BÁN: I. m. 47. és 470.

⁶ ANGYAL Dávid: *Gryphius A. magyar színpadon*. In: *Philológiai dolgozatok a magyar–német érintkezésekről*. Szerk. GRAGGER Róbert. Bp. 1912. 75–76.

⁷ NEMESKÜRTY Harriet: *A magyar Simplicissimus és a XVII. századi német útirajz-irodalom*. = *ItK* 1976. 201–205. Uő.: *Kaland és politika a XVII. századi német útleíró irodalomban. Még egyszer a magyar Simplicissimusról*. = *It* 1978. 521–527.

⁸ PUKÁNSZKY Béla: *Geschichte des deutschen Schrifttums in Ungarn*. *Deutschtum und Ausland* 34/36. Heft. Münster in Westphalen 1931. 246–250.

⁹ SZENTIVÁNYI Béla: *A pietizmus Magyarországon*. = *Századok* 1935. 36.

jelent: Nagyszeben 1745. és Nagyenyed 1754). Mint Inczédi hangsúlyozza a fordítás előszavában, a mű legkedvesebb, lelki vigaszt nyújtó olvasmánya volt, ez inspirálta őt az újabb fordítás elkészítésére.

A német evangélikus kegyességi műveknek buzgó népszerűsítője volt — már a XVII. század első felében — Madarász Márton eperjesi lelkész. Lefordította *Kegyes élet gyakorlása* címen Gerhard egyik írását, valamint Balthasar Meisner (1587—1626) wittenbergi teológusnak, a német reformortodoxiának és a pietizmus előfutárának két elmélkedésgyűjteményét (Lőcse, 1635 és 1641). Az utóbbit Prépostvári Zsigmondnak, III. Ferdinánd király tanácsosának ajánlotta, ami azt mutatja, hogy az evangélikus miszticizmus iránti fogékonyság a király környezetében sem volt ismeretlen.

A XVII. század utolsó negyedében kibontakozó német pietizmus jelentős hatást tett a magyar szellemi életre és irodalomra. A Jakob Spener drezdai lelkész által 1675-ben megindított, s August Herman Francke által széles körben elterjesztett mozgalom Magyarországon is számos követőre talált a század végén, valamint a XVIII. század elején. Ez a magyar szellemi élet ismeretében korántsem meglepő, hisz ekkor a magyar uralkodó osztály legkiválóbb gondolkodói — katolikusok, evangélikusok és reformátusok egyaránt — az egyre inkább megmerevedő és konzolidálódó ortodoxiával szemben a bensőségesebb vallásosság útjait keresték. A pietizmus befogadója elsősorban a részint német-ajkú, részint magyar etnikumú evangélikus városi polgárság, mely szoros kapcsolatot tartott fenn a hallei egyetemmel, s magával Franckével is. A magyarországi német irodalom története a századforduló körüli évtizedekből számos erdélyi és észak-magyarországi német nyelvű pietista irodalmi alkotást tart számon,¹⁰ mi azonban az alábbiakban csupán a német hatásra keletkezett magyar nyelvű munkák legjelentősebbjeire utalunk, hisz elsősorban ezek jellemzik a német eszmei vagy stilisztikai áramlatok hazai recepcióját.

August Herman Francke műveinek a XVIII. század legelején számos magyar fordítása és átdolgozása készült. 1700—1714 között ugyanis a hallei pietista egyetemen 112 magyarországi hallgatója volt, s ezek a híres német teológust szellemi vezérukné tekintették.¹¹ Vázsonyi Márton (1688—1742) győri iskolaigazgató Franckének két könyvét fordította le (*Francke rövid... útmutatása, ill. Szentírás szerint való életnek regulái*, Halle 1711), bennük a pietizmus eszményi lelkészének alakját rajzolta meg és állította a magyar evangélikusok elé. Szenicei Bárány György Francke híres pedagógiai művét a *Kurzer und einfältiger Unterricht* címűt ültette át magyarra, s adta ki ugyancsak Hallében (1711). A magyar pietisták a német várost „az igaz tudomány és kegyesség háza”-ként emlegették, s a magyar nemesség egyre nagyobb számban irányította oda a tanulni vágyó ifjakat. Jellemző eset, hogy még a nagyenyedi református tudós, Pápai Páriz Ferenc is odaküldte fiát, hogy belőle a hallei egyetemen az oktatásügy számára kiváló szakembert neveljenek. Francke maga különös szívélyességgel fogadta a magyarokat, ugyanis egyik legjobb tanítványa Bél Mátyás volt, az ő példája nyomán nyilatkozta: „Szívesen veszek minden ifjút Magyarországból.”¹²

A magyar városok közül Pozsony járt az élen a pietista mozgalom recepciójában, ezért illették a kortársak a „kis Halle” névvel. Az észak-magyarországi és egyéb dunántúli

¹⁰ PUKÁNSZKY: I. m. 245—341. Uő.: *Nachdrucke deutscher Erbauungsschriften aus ungarländischen Offizinen des 17. Jahrhunderts*. Gutenberg Jahrbuch 1931. 244—251.

¹¹ FEYL, Othmar: *Die führende Stellung der Ungarländer in der internationalen Geistesgeschichte der Universität Jena*. Wissenschaftliche Zeitschrift der Friedrich-Schiller-Universität Jena-Tübingen, 1953—54. Gesellschafts- und Sprachwissenschaftliche Reihe, Heft 4—5. 401—445. JÜGELT, Karl-Heinz: *Ungarische Gelegenheitsdichtung des 17. und 18. Jahrhunderts in der Universitätsbibliothek Jena*. Studien zur Geschichte der deutsch-ungarischen literarischen Beziehungen. Berlin 1969. 100—112.

¹² SZENTIVÁNYI: I. m. 159.

városok mellett az erdélyi szászok is befogadták a német város egyeteméről szétaradó eszméket. Az erdélyi pietizmus legfőbb terjesztőjeként Teutsch András (1669—1730) nagyszabeni polgármestert, az erdélyi szászok grófját tarthatjuk számon. Tanulmányait Wittenberg, Utrecht és Jéna egyetemén végezte, majd Spener szellemében hirdette meg az evangélikus reformmozgalmat. Franckéval élénk levelezést folytatott, s az erdélyi lutheránusok szellemi életét mindenben a hallei mintához igazította. Több német nyelvű kegyességi munkát írt, *Davidische Harfen* (Hermannstadt, 1707) címmel pedig a hallei Freylinghausen mintájára összeállított zsolnárgyűjteményt adott ki.¹³

A német misztikus és pietista szellemű egyházi énekek számos, Magyarországon megjelent német nyelvű énekeskönyvben feltűntek a század végén. Különösen a *Neuvermehrtes und verbessertes christliches Gesangbuch* (Lőcse, 1686) közvetített értékes anyagot, hisz a német barokk vallásos líra nagy alakjának, Paul Gerhardnak és költőtársainak számos versét is tartalmazta. Hamarosan a pietista énekek magyar nyelvű nagy gyűjteménye is megjelent *Zöngedező mennyei kar* (Lőcse, 1696) címmel, melyet idősebb Ács Mihály (1631—1708) evangélikus lelkész állított össze, s az énekek többségét maga fordította le németből. Közülük 36-nak dallamát is német eredetre vezeti vissza a zenetörténeti kutatás.¹⁴ Magyarországon különösen a *Jesu meine Freude* kezdetű, Johann Francke szövegével és Crüger barokk melódiájával elterjedt ének lett népszerű, olyannyira, hogy katolikus és kálvinista énekeskönyvek is átvették. A német szöveg az evangélikus misztika jellegzetes vonásait mutatja:

Jesu meine Freude, meines Herzens Weide,
 Jesu meine Zier!
 Gottes Lamm, mein Bräutigam,
 Ausser dir soll mir auf Erden,
 Nichts sonst liebers werden.

A magyar szöveg híven követi az eredetit, s a XVIII. században számos énekeskönyvben tűnik fel. A *Zöngedező mennyei kar* c. gyűjteménynek több bővített változatát adták ki a XVIII. század folyamán a magyar pietisták, leggazdagabb közülük a Torkos József győri rektor irányításával készült, a több mint 600 éneket tartalmazó *Új zöngedező mennyei kar* (Frankfurt, 1743).

Míg az idősebb Ács Mihály a pietista szellemű német énekek és imádságok fordításával tűnt ki, addig fia, ifjabb Ács Mihály (1672—1711) a pietista teológia legfontosabb termékeinek magyarul való megjelentetésén dolgozott. Az ifjabb Ácsot maga Spener ajánlotta Franckének, s Halleban végezte tanulmányait. Onnan hazatérve különböző északmagyarországi városokban lelkész, majd II. Rákóczi Ferenc fejedelmi udvarának evangélikus prédikátora. Ő adta ki újból Zólyomi Perinna Boldizsár egy évszázaddal korábbi Gerhard-fordítását (Bártfa, 1710), majd Johann Friedrich König német ortodox teológus *Positiva theologia* című művét fordította le *Magyar theologia* (Bártfa, 1709) címen. A mű előszavának tanulsága szerint ifjú Ács Mihály munkáját gróf Beresényi Miklósnak és feleségének ajánlotta, s kifejtette, hogy sajnálatos módon a régebbi teológiai doktorok — Hunnius Aegidius, Hafenreffer, Johann Gerhard, Johann Arndt és mások — művei jórészt elfogytak, ezért van szükség egy újabb teológiai kézikönyv kiadására. A mű a König-féle ortodox nézeteknek nem annyira fordítása, mint inkább átdolgozása, a pietista szellemhez történő közelítése, s ez nyilván a megrendelő Beresényi-családnak, Magyarország egyik legjelentősebb familiájának pietizmus iránti fogékonyságát is tanúsítja.

¹³ SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái*. Bp. 1914. 58.

¹⁴ PAPP Géza: *A XVII. század énekelt dallamai*. Bp. 1970. 30. és 172.

A XVII—XVIII. század fordulója körül Magyarországon széltében elterjedt pietizmus társadalmi bázisát tehát a városi polgárság és az evangélikus nemesség alkotta. Az erdélyi szászok és a felvidéki — főként szepességi — német városi polgárok meglehetősen széles körű autonómiát élveztek, kiváltságaikat féltékenyen őrizték, s idegeneket nem szívesen engedtek betelepülni a városfalakon belülre. Az erősödő ellenreformáció, a XVII. század végén előretörő rekatolizációs folyamat azonban őket is közelebb hozta a magyar ajkú evangélikusokhoz, s így részint a magyarországi németek, részint a német egyetemeken tanuló magyar ifjak révén a két nép vallásos irodalma az eddigieknél jóval szorosabb kapcsolatba került egymással.

Végeredményként leszűrhető, hogy a XVII. századi német irodalom magyarországi kisugárzása teljes mértékben a protestáns vallásos irodalom termékeire korlátozódott, ebből is elsősorban azokra a pietista vallásos énekekre, amelyeket Manfred Windfuhr a német barokk költői képkincsről szóló monográfiájában már a barokk metaforizmus egy kései, átalakulásban levő szakaszának nevez.¹⁵ Mind a katolikus, mind a világi magyar barokk irodalom elsősorban olasz orientációjú, a protestáns kegyességi munkák viszont sok szállal kötődnek a német irodalomhoz és kultúrához. Ennek termékeiből főként a korai misztikus-aszkétikus írók (Arndt, Gerhard), valamint a pietizmus képviselői (Spener, Francke) járultak hozzá ahhoz, hogy a XVII—XVIII. századi magyar irodalom körképe az ő munkásságukból származó eszmei és stilisztikai elemekkel is gazdagodjék, színesedjék.

BITSKEY ISTVÁN

Debreceni könyvkereskedő a 18. században. A Hajdú-Bihar megyei Levéltár *Relationes* elnevezésű anyagában vizsgálódva (IV. A. 1011. k., 1. doboz) a hagyatéki leltárak sorában találtam egy 1752. december 8-án kelt írást, mely könyvkereskedőre utal. „Néhai Csóka Istvánné javacskaít inventálva” ugyanis a leltározott javak első pontja (1°) alatt szerepel egy láda „A melly Ladat még életében Kazai György Ur[am] hoz küldött volt,” s abban találtattak a következők:

Két énekeskönyv

3. Halottas könyv / 3. Lelki fegyver / 2. Bujdosásnak emlékezet köve / 3. Mennyei tár-salkodás / 10. Colloquium / 4. Kis Cellarius / 3. Fiu Abece / 5. Leány Abece / 2. Kegyelem Szövetség / 33. Fundamentum / 1. Physica

A címek előtt a számok természetesen nem sorszámot jeleznek, hanem azt, hogy az egyes művek hány példányban voltak találhatóak. Összesen tehát 12 mű szerepel a leltárban, 71 példányban. Egy mellékelt cédulán a könyvek értéke is fel van tüntetve, a felsorolás rendje szerint, az utolsó, a *Physica* kivételével. A két énekeskönyv ára pl. 2 forint 72 krajcárt tesz ki, a 33 Fundamentum pedig 1 forint 98 krajcárt. Az egész készlet értéke 10 forint 99 krajcár. Hogy ezek az összegek a könyvek valóságos, eladási árát képvisel-ték-e, vagy a leltározók hozzávetőleges becslését, nehéz lenne eldönteni. (Én az árak ala-csony voltára tekintettel az utóbbira gondolok).

Hogy könyvkereskedőről van szó, az kitűnik abból is, hogy a leltár második (2°) pontja alatt a személyi javak (pl. ruházat) darabjai között szerepel „1 áruló téka” is, vagyis egy polcosor, amely az eladandó könyvek tárolására szolgál. Eléggé ismeretes, hogy ez idő-ben könyvkötők is foglalkoztak könyvek eladásával. Itt azonban ilyesmirel nincs szó, csupán könyvkereskedésről, mert máskülönben könyvkötő szerszámok is szerepeltek volna

¹⁵ WINDFUHR, Manfred: *Die barocke Bildlichkeit und ihre Kritiker*. Stilhaltungen in der deutschen Literatur des XVII. und XVIII. Jahrhunderts. Stuttgart 1966. 440.

a leltárban. Egyébként is úgy látszik magányos nőről van szó, aki könyvek árulásával igyekezett fenntartani életét.

A készlet, a könyvek sora világosan utal a debreceni közönség s talán a környék református lakosságának olvasmányigényére, könyvszükségletére is. A felsorolt munkáknak ugyanis éppen a fele vallási gyakorlathoz szükséges kiadvány (énekeskönyv) vagy úgynevezett kegyességi, a vallásos élet elmélyítésére szolgáló írás, legtöbbjük a debreceni nyomda kiadványa.¹ Másik fele az iskolai, elsősorban a kollégiumi ifjúság igényét volt hivatva ellátni a legalsó osztályoktól az akadémiai fokozatig. Az ábécés könyvek után a *Colloquium* cím Joachim Langius *Colloquia Latina* stb. című könyvére utal, melyet először Maróthi György adott ki Debrecenben 1743-ban, s azután még többször megjelent.² A „kis Cellarius” pedig a Chr. Keller német tudós *Liber memorialis* c. szótárából *Primitiva Linguae Latinae* címen ugyancsak Maróthi által összeállított kis szótárt jelenti, mely ebben a formában először 1741-ben jött ki Debrecenben, 1050 példányban, s 1746-ig még háromszor jelent meg összesen 8000 példányban.³ A *Fundamentum* cím valószínűleg J. G. Heineccius *Fundamentum Stili Cultioris* c. latin stilisztikájára vonatkozik, melyet szintén Maróthi vezetett be a Kollégiumban, 1740-ben.⁴ Az egyetlen példányban szereplő *Physica* feltehetőleg Pieter Musschenbroek *Elementa Physicae conscripta in usus academicos* c. könyvét jelenti, melyet Maróthi kezdeményezése nyomán Szilágyi Sámuel, aki 1742 áprilisától a görög mellett a fizikát is tanította a Kollégiumban, tankönyvként használt.⁵

TÓTH BÉLA

Toldy Csokonai-kiadásának történetéhez. Annak idején a Csokonai kritikai kiadásban beszámoltunk arról, milyen rejtett üzleti verseny húzódott meg Toldy 1844-re keltezett (s valójában csak 1847-ben befejezett) Csokonai-kiadása s Kelemföldy (=Kecskeméthy Csapó Dániel) 1843–45-i háromkötetes lipcsei kiadása között.¹ Arról is szóltunk, hogy Toldy alapvető műve, ahogy a Nemzeti Könyvtár többi kötete is, eredetileg füzetek alakjában jelent meg.²

Most e kiadásra, valamint a szövegkiadásunk történetében úttörő jelentőségű Nemzeti Könyvtárra vonatkozóan érdekes új adatokat sikerült találnom.

A londoni British Library Waltherr-gyűjteménye sok egykori könyvtájékoztatót (ún. „prospektus”-t) is megőrzött, amelyek a nagy könyvgyűjtő Waltherr László hagyatékában maradtak fenn.

Az egyik ilyen tájékoztatón a könyvkiadó Hartleben Konrád Adolf a Nemzeti Könyvtár megindítását jelenti be, mégpedig magának a sorozatot szerkesztő Toldynak soraival, a következőképpen:

¹ BENDA K. — IRINYI K.: *A négy százéves debreceni nyomda története*. Bp. 1961. A nyomda kiadványai c. rész, 321. skk. és BENDA Kálmán: *A debreceni nyomda és a paraszti kultúra a 16–18. században*. Előadások a nemzetközi könyvév ünnepén. Debrecen, 1972.

² 1842-ig összesen 17-szer. L. BENDA — IRINYI: i. h.

³ BENDA — IRINYI: i. h.

⁴ LENGYEL Imre — TÓTH Béla: *Maróthi György nevelési törekvéseinek külföldi gyökerei*. Könyv és könyvtár VIII. 2., Debrecen, 1971., 79. Itt van szó Heineccius művének meghozataláról.

⁵ TÓTH Béla: *Maróthi György és fizika-oktatásunk*. Fizikai Szemle, 1972. 11. sz. 324.

¹ L. Csokonai Vitéz Mihály összes művei. *Költemények*. I. Bp. 1975. 293 kk. A következőkben: Cs/ÖM. I. Vö. MKSz 1976.

² L. uo. 299 kk.

„HARTLEBEN KONRÁD ADOLF
pesti kiadó-könyvtáros legújabb magyar
vállalatai

Kisfaludy-Társaság

1.

Nemzeti-Könyvtár.

A Kisfaludy-Társaság pártfogásával
kiadja

Schedel Ferenc.

Második folyam, tíz füzetben.

[Toldytól származó hosszabb bevezetés után:]

... Megnyitotta a NEMZETI KÖNYVTÁRT maga a Kisfaludy-Társaság Kisfaludy Károly minden munkáival; s miután az első folyam egy füzet híján (melly némelly a költő életéhez szükséges adatok késése miatt késik) megjelent, íme megindul a m á s o d i k f o l y a m melly három jeles írónkat vezetendi elénkbe a XVIII., hármat a XIX. századból; t. i. tartalma:

A XVIII. századból:

Kármán J. írásai.

Fanni hagyományai.

Csokonai minden munkái.

A XIX. századból:

Kis János poetai munkái.

Vitkovics Mihály munkái.

Gombos Imre szintátékai[!]

Az elsők közt van, kinek emlékezetét örömmel költöm fel itten, KÁRMÁN JÓZSEF, az Urania egykori lelkes kiadója, egy a maga korát értelmi 's költői felfogásban s ízlésben jóval megelőző író; ... [műveiből] a hálátlan század feledékéből elővonva, egy méltányosb kor részvételének mutatunk be. — Így CSOKONAIT is, kinek híretől zeng ugyan mind e napig a haza, de már csak kevesek által olvastatik, részint mert munkáinak példányai most már szinte a ritkaságok közé tartoznak, részint mert e kényesb ízlésű kor a Csokonai Músájának nyersesége mellett félre ismeri a lángelmét is, melly őt lelkesíti. Ideje tehát neki újra beútatni szerezni a nagy közönséghez, s ennek valahára egy bírálati, olesó és teljes kiadást nyújtani, mert tudni való, hogy az eddig legtetszesebb, a Márton négy kötetes kiadása is, csak két harmadát adja Cs. kiadható dolgozatainak, melyek itt kéziratokból is bővítve jelennek meg."³

Mint ismeretes, a Nemzeti Könyvtárban Kármán és Csokonai művei mellett Faludi Ferenc munkái is napvilágot láttak a XVIII. századi írók közül; a következő század íróiből azonban Kis János, Kisfaludy Károly és Sándor valamint Vörösmarty került kiadásra, a Toldy által tervbe vett Vitkovics és Gombos Imre munkái nem.

A „bírálati ... kiadás” említése világosan mutatja Toldy megfogalmazásában, hogy a hazai szövegkritika jelentős vállalkozása volt e sorozat.

A Waltherr-gyűjteményben néhány további tájékoztatást is találunk a sorozatról. Egy nagyobb méretű, egyleveles könyvprospektus hátlapján olvashatjuk:

„Nemzeti Könyvtár.

A' Kisfaludy-Társaság pártfogásával

kiadja Schedel Ferenc.

Második folyam. Tíz füzetben.

Megjelentek: I—VII. *Kármán írásai.* — *Fanni hagyományai.* — *Csokonai elegyes költeményei.*

A már megjelent I—VII. füzet ára a hatodikrai előfizetéssel 5 fr. 20 kr."⁴

Egy másik könyvárjegyzéken pedig ezt találjuk:

„Hartleben Konrád Adolf sajátja épen most jelentek meg Hartleben és Altenburger Könyvtárosoknál

Pesten a' Váci-utcában 437. szám alatt és pengő pénzben kaphatók:

Csokonai Mihály

minden munkái

³ British Library. Waltherr Collection. Hung. 1. K. 7. 81a.

⁴ Hung. 1. K. 7. 74.

NEMZETI
KÖNYVTÁR.

KIADJA

A ZEPHARUDY-TÁRSASÁG

PÁRTFOGÁSÁVAL

SCHÉDEL FERENC.

MÁSODIK FOLYAM.

XVIII. SZÁMAD.

KÁRMÁN J. IRÁSAI.

FANNI HAGYOMÁNYAI.

CSOKONAI MINDEN MUNKÁI.

XIX. SZÁMAD.

KIS JÁNOS POETAI MUNKÁI.

VITKOVICS M. MUNKÁI.

GOMBOS I. SZÍNHÁTEKAI.

TIZENEGYEDIK FÜZET.

CSOKONAI ÉS KIS JÁNOS.

(Ára 40 kr. cp.)

PESTEN,

HARTLEBEN KONRÁD ADOLF TULAJDONA.

KAPHATÓ

NÁLA, ÉS ÁLTALA MINDEN HITELES KÖNYVÁRUSNÁL A KÉT MAGYAR HAZÁBAN

M. DCCC. XL. VII.

 E füzetben adatik Csokonaimak jól talált arcképe.

A szerző saját kézíratai — 's az első kiadásokhoz gondosan egyengetve, számos kiadatlanokkal bővítve, jegyzésekkel világosítva 's életrajzzal bevezetve kiadta Dr. Schedel Ferenc.

Külön kiadás két füzetben

Első fele, Csokonai jól talált képevel, 's aláírása hasonmásával. 2 fr. 30 kr.”⁵

A másik érdekes adalékot már itthon találtam, amikor a Múzeum körüli antikváriumban fölfedeztem a Nemzeti Könyvtár második folyamának tizenegyedik füzetét: Csokonai és Kis János munkáit. Az ilyen önálló füzet rendkívül ritka, mivel a könyvtárak s a tulajdonosok a megjelent füzeteket egybekötötték, s így a füzetek egykori címlapja megsemmisült.

A címlapról (amelyet itt hasonmásban is közlünk) úgy tetszik, hogy mindkét költő versei benne találhatóak a füzetben:

„Nemzeti Könyvtár. | kiadja | a Kisfaludy-Társaság | pártfogásával | Schedel Ferenc. | Második folyam. | XVIII. század. | Kármán J. írásai | Fanni hagyományai. | Csokonai minden munkái. | XIX. század. | Kis János poetai munkái. | Vitkovics M. munkái. | Gombos I. színjátékai. | Tizenegyedik füzet. | Csokonai és Kis János. | (Ára 40 kr. cp.) | Pesten, | Hartleben Konrád Adolf Tulajdona. | Kapható | nála, és általa minden hiteles könyvárusnál a két magyar hazában. | M. DCCC. — XL. VII. | E füzetben adatik Csokonainak jól talált arcképe.”

Kiderül azonban, ha föllapozzuk, hogy a cím némiképp megtévesztő: Csokonait csupán „jól talált arcképe” képviseli a füzetben, utána „Kis János poetai munkái” következnek a 6—79. oldalon.

Még egy fontos tájékoztatással szolgál e ritka kiadás: a rajta található M. DCCC. XL. VII. évszám is bizonyítja, hogy Toldy Csokonai-kiadása voltaképpen 1847-ben fejeződött be, amint ezt már korábban kikövetkeztettük, s a jeles irodalomtörténész Kelemföldy egyidejű Csokonai-kiadása miatt kényszerült arra, hogy elsőbbségét igazolandó némileg előbbre keltezza a maga kiadását.⁶

SZILÁGYI FERENC

Az Egyetemi Nyomda fejlődéstörténetéhez. Nem is olyan régen ünnepeltük az Egyetemi Nyomda fennállásának 400 éves fordulóját; írásos és szóbeli megemlékezések — közzöttük a nyomdászok két bibliofil, miniatűr kötetben — foglalták össze történetét.

A történeti alapvetést 1927-ben, a 350 éves ünnepésekor alkották meg Iványi Béla, Gárdonyi Albert és Czákó Elemér *A Királyi Magyar Egyetemi Nyomda története 1577—1927* címen (Bp. 1927. 204 l.). E műnek a XI. fejezete: „Nyomdánk technikai fejlődése 1867-ig. Stereotípiá. Vassajtók. Gyorssajtók. Gőzgép. A nyomda papírgyára” egy érdekes kiegészítésre nyújt lehetőséget.

E fejezetből megtudjuk, hogy a fokozatosan emelkedő megrendelések teljesítésére 1861-től gyorsajtóinak számát hatra emelték, de ugyanakkor gondoskodni kellett korszerű hajtórőről, amelyet a fejlődéssel lépést tartó nyomdáknak, határainkon túl is, gőzgép szolgáltatatta.

Az Egyetemi Nyomda abban az időben az Iskola térre (ma Hess András tér) néző, még 1810-ben megszerzett régi gimnázium földszintes épületében volt, melyre 1821-ben emeletet húztak, majd az Országház utcai ún. Corvin épületet egy új szárnyal hozzácsatolták; de e terjeszkedés, fejlődésének fontos állomása csorbát szenvedett, mert a Corvinház Országház utcai szárnyát lefoglalták a politechnikum, ill. József Műegyetem számára.

⁵ Uo. Hung. I. k. 7. 69.

⁶ L. Cs/ÖM. I. 301. 1.

A gőzhajtóerőre való átállítás gondja az akkori kiváló igazgatóra, Tressinszky Ferenc nehezedett. 1829-ben vette át a nyomda vezetését és 40 éves működése alatt — bennfoglaltatik történelmünk fény- és gyászorszaka: reformkor, szabadságharc, 1849, abszolutizmus és még a kiegyezés első évei — a fénykorában átvett nyomdát minden igyekezetével védelmezte, fenntartotta, sőt a körülmények lehetősége szerint fejlesztette. Mikor Tressinszky a nyomdához került, még állami státusban levő hivatalnoknál nem egyéb, de becsületére vált, hogy meg akarta ismerni és ezért megtanulta a nyomdász-mesterséget is, és így vált tökéletes vezető belőle. Felettes hivatalos köreit éppen ezzel győzte meg minden olyan esetben, mikor a nyomda fejlesztését célzó előterjesztéseit hozzájuk benyújtotta. Így volt ez az általa javasolt és sürgősnek minősített gőzgépvásárláskor is.

Megkapta a pénzügyigazgatóság fölhatalmazását, hogy a pesti Lukács és Herz nyomda alig két éve üzemeltetett gőzgépét megvásárolja 2870 Ft áron. Ezzel azonban még csupán csak elvben oldotta meg a nyomda gyorsajtóinak hajtását; az erőműhöz vízre is szükség volt s miként Karmayer Károly polgármesterhez intézett kérelméből kiderül nem is kevésre:

2031. sz.

Nagyságos kir. tanácsos és Polgármester Úr!

A kir. m. egyetemi nyomda gyorsajtóinak hajtását gőzerővel eszközölni szándékozik. Szüksége lévén évégre bizonyos mennyiségű naponta mintegy 30 akó vízre.¹ Nagyságodat megkérni szerencsém van, miszerint ezen vízmennyiséget a t. Buda városi gőz erőmű által úgy mint a Polytechnikum, ezen nyomda intézet is megnyerhesse, mely utolsó 90 év óta helybeni fenállása által nem csak az itteni adózóknak tetemes foglalatosságot nyújt, sőt maga is a köz teher viseléshez nem csekély öszveggel járul jótékonyágát az egész honra árasztja, és azért kívánatának teljesítése kétségen kívül méltányosnak találatni fog.

E részben becses válaszáat mi elébb kikérvén egy úttal oda is terjed kérésem mi szerint a beillesztendő gőzkatlan tervezett helyiségének megtekintését is elrendelni méltóztatnék.

Budán 1863 December 27-én

Tressinszky
igazgató.²

Az igazgató érvelései: a munkaalkalomteremtés, a nyomdai termelésből keletkező tetemes haszonfölöslegnek az államkasszába történő befizetése — olyan nyomósak voltak, hogy a polgármester még december 31-én átteszi kivizsgálás és véleményezés végett a bizottmányi elnökhöz, Petrovics Szilárd főkapitányhoz a kérelmet.

1864 januárjában megérkezik Tressinszkyhez az engedély és megkezdődnek nyomban a szerelési munkálatok. 1865 elején indul meg a gőzsajtó. Bámulatos, hogy működése mindaddig fennáll, míg a nyomda a várban van, annak ellenére, hogy egy névjegy nyomásához is 25 lóerővel kell indulnia. E fáradt, nagy ügyvel-bajjal üzemben tartott, öreg masinákat csak akkor selejtezték ki, mikor a nyomdát a Pázmány Péter Tudományegyetem (ma TTK) bölcsészkarának alagsorában, a Múzeum körúton helyezték el. Ez pedig majd hat évtized múlva, 1923-ban történt.

A gőzsajtó bevezetését az Egyetemi Nyomda történetének írói csupán ténymegállapításaként közlik, nem térnek ki megvalósításának szervezésére; pedig ennek sem szabad a történetből hiányoznia, mert jellemző és tanulságos.

D. SZEMZŐ PIROSKA

¹ 15 hl víz.

² Fővárosi Levéltár, Főkapitányi ált. iratok. VI/1/B

8383

STORIA

1467

DELLA

15^A DIVISIONE TÜRRE

NELLA

X-2-1954

CAMPAGNA DEL 1860

IN

SICILIA E NAPOLI

PER IL MAGGIORE DI FANTERIA

CARLO PECORINI-MANZONI

GIÀ CAPITANO DI STATO MAGGIORE

DELL' ESERCITO MERIDIONALE

FIRENZE

TIPOGRAFIA DELLA GAZZETTA D'ITALIA

Via del Castellaccio, 6

1876

Türr István exlibrise. Arady Kálmán (1893—1964) barátom, a magyar exlibris történetének mindmáig legnagyobb tudósa és gyűjtője hívta fel a figyelmemet a független Itáliáért Garibaldival együtt harcoló Türr István exlibrisére. Türr az 1860. évi szicíliai expedícióban az „Ezer” részese volt, Garibaldi első szárnysegédévé, majd tábornokává nevezte ki. Az olaszországi exlibris irodalmának jeles kutatója, Jacopo Gelli *Gli ex libris italiani* (Guida del raccoglitore. Milano 1930, Ulrico Hoepli. pp. 469.) c. művében a következő említést teszi: „Türr Stefano (Roma). In una cornice lit. in alto in uno sculetto: S. T. [Stefano Türr] intrecciate. Nel campo: *Dono del Generale Stefano Türr all' Esercito italiano*. Lit. 39 × 70. V. 1880. Il Türr n. a. Baja (Ungheria), fu generale dell' Esercito nostro. Morì a Budapest il 4 maggio 1908, dando il suo ultimo pensiero al Re e al popolo d' Italia”. Türr exlibrise a *Storia della 15^a divisione Türr nella campagna del 1860 in Sicilia e Napoli* (Per il maggiore di fanteria Carlo Pecorini-Manzoni già capitano di stato maggiore dell' Esercito meridionale. Firenze Tipografia della Gazzetta d' Italia, Via dell' Castellaccio, 6. 1876) c. kötet címlapján található, a fényképfelvételért Tombor Tibor kedves kollégám fogadja köszönetemet.

KOZOCSA SÁNDOR

A Kanadai Magyar Munkás 1944-ben.

„Polgártársak, mi nem szökhettünk meg a történelem elől... Az utókor, tekintet nélkül arra, hogy tetszik-e nekünk vagy nem, emlékezni fog ránk. Az a tűzpróba, amelyen keresztül kell mennünk, reá fogja vetni fényét és meg fogja világítani az elkövetkező generációk számára a Becsület, vagy a Becstelenség útját, amelyet a magunk számára választani fogunk... Hatalmunkban áll, hogy meentsük nehezen, vagy hagyjuk szégyenletesen veszni az utolsó, nagy reményt a földön.”

Abraham Lincoln e szavait — melyek az 1862-i kongresszuson hangzottak el — tűzte zászlajára az amerikai szabad magyar mozgalom a második világháború idején.

A Becsület megmentéséért indította a *Kanadai Magyar Munkás* című hetilapot 1929-ben Szőke István, aki később a kanadai Kommunista Párt Központi Bizottságának tagjaként is tevékenyen harcolt a huszadik század legszörnyűbb produktuma, a fasiszmus ellen.

„Kevés helyen sikerült olyan egységbe sorakoztatni az egész magyarságot, mint Kanadában” — írta a *Munkás* alapításának 15. évfordulóján Gyetvai Nagy János, a *Magyar Jövő* című amerikai kommunista lap egyik szerkesztője. Valóban, az antifasiszta egységfront kiformalásában jelentős szerepet töltött be a *Munkás*. 1944-ben már 1956 előfizetőről számolhatott be, s arról, hogy sikerült minden progresszív erőt magához vonzania. Minden egyes számának címodalán a felső jobb sarokban egy betű áll: a „V” — a Victory jele, mely országhatárokon és kontinenseken keresztül a végső győzelmet szimbolizálta, s titkos üzenetként az V. Szimfónia örömváró hangjait küldötte a megkínzott embereknek.

Gazdag az évfolyam költészeti anyaga. Találunk benne szemelvényeket a kuruc költészetből; itt állnak Petőfi, Arany, Ady versei. József Attila ott élt a hazájukból elűzöttek szívében. Az első számok egyikében közölték *Ady emlékezete* című költeményét; november 30-án *Ki a tettes* címmel két oldalt szenteltek József Attilának, az ellenforradalmi Magyarországot vádolva korai tragikus haláláért. Három költeményét — *Tiszta szívvel, Tél, Hazám* — közölték. Gábor Andor írásaival is sűrűn találkozunk a lap hasábjain. *A harmadik tél* című versét szovjet repülők szórták röplapon a keleti front katonái közé; az ő fordításában őrzi a *Munkás* az *Úgy jött Lenin mint a nap világa* című csecscenc népdalt; s bár

szerző nélkül jelent meg a *Hítler gondja* című aktuális, inkább esasztuskaszerű vers — minden bizonnyal ennek is Gábor Andor a szerzője.

Az angliai emigrációban élő Havas Endrétől Károlyi Mihályról szóló versét közölték. A „régik amerikasok” közül több verssel szerepel Nagy Kovács István, akinek nevével többször is találkozunk az olvasó a *Munkás* hasábjain. Így például ő írta a mélyen átértett fájdalmas búszúztatót az 1928-ban kivándorolt Tóth Károlyról, a kommunista párt kanadai magyar csoportjának hűséges tagjáról, aki 1944. április 23-án, a színpadon halt meg, az *Órség a Rajnán* című színdarab előadása közben. Versekkel szerepeltek még a következők: Martyn Ferenc (*Amerre a német járt...*), Hornyák János (*Kossuth-rádió, Petőfi zászlóalj*), akik a fasizmus elleni harcra akartak írásaikkal, az aktualitásokról szóló versekkel tömegeket mozgósítani. Az erőteljes tehetségű Varga József *Pécs* című versét is közölte a lap.

Moór Péter — akinek írásaival más amerikai orgánumok oldalain is sűrűn találkozunk — két verssel szerepel. A *Haló partizán dalát* a jugoszláv harcosok önfeláldozó küzdelme ihlette, a másik a repülőgépről lezuhant tizenhét esztendőes Károlyi Ádámot siratja.

A prózai írások szerzői között találjuk a hazai és az emigrációs baloldal jelentős képviselőit. Közölték Erdei Ferenc *A paraszt nem örök!* című írását, részleteket Illyés Puzsák népéből. A Szovjetunióban második hazára lelt magyarok — Balázs Béla, Fái István, Gábor Andor, Gergely Sándor, Révai József, Vozári Dezső — s a világ más tájain élők — Barta Lajos, Kepes Imre, Kellner György (Anglia), Czako Ambró (Kanada), Jászi Oszkár (Oberlin), Ádám György (Bolívia), Tamás Aladár (Mexikó) — írásai mind a közös célt szolgálják.

Az állandó rovatok: *Így látjuk mi* (Szóke István, majd Medgyesi Sándor), *A sógor meg én*, a *Vita* (Balogh József, a Kanadai Demokratikus Magyar Szövetség Központi titkára vezette), a *Labanc-világ Magyarországon* más-más oldalról világították meg az aktuális, égető kérdéseket.

A *Munkás* oldalain a jelszavaktól mentes hazafiság párosult a mélyen átélt internacionalizmussal. Szóke István mellett Nyerki Géza szerkesztő és Tóth István segéd-szerkesztő (eredetileg bányász volt; ő vezette a levelezési rovatot) és a lap többi munkatársa tudták, hogy a magyar nép sorsa elválaszthatatlan az emberiség sorsától. Az 1944-es évfolyam az egész korabeli világtörténelmet tükrözi. Frissen vettek át írásokat szovjet kiadványokból, hazai és emigráns magyar lapokból és a nagy nyugati orgánumokból egyaránt.

Folytatásokban közölték Ilja Ehrenburg *A német* című írását (Moszkva, Idegennyelvű Irodalmi Kiadó. 1943.); *A mi humanizmusunk* (washingtoni szovjet nagykövetség: Information Bulletin) és *Irsuk ki a fasizmus rákfenéjét* című cikkét (Pravda, szeptember 16.). 1944 júniusában kezdték közölni Vanda Vaszilevszka *Szivárvány* című regényét. *Ivanov* címmel részletet talál az olvasó a *Halhatatlan hősök* című Fink-regényből, Gyáros László volt spanyolországi szabadságharcos fordításában. Itt találjuk Karpinszkij (*Lenin és a parasztság*) és Manuilszkij (*A hitleri „új rend” Európában*) egy-egy írását.

A lap nyitottságát számtalan cikk tanúsítja. Néhány példa: *Ami Oroszország ajándékozott a világnak* címmel jelent meg Hewlett Johnson (*Canterbury királykoronázó érseke*, a *Szovjethatalom* című munkájával vált világhírűvé) írása, melyben — többek között — arról számol be, hogy a Szovjetunióban Shakespeare műveit 800 színházban játsszák, Einstein munkáit 45 ezer példányban adták ki. Közölték W. H. Lawrence cikkét a majdaneki halálgyárról (átvétel a Times-ből), Florimond Bonte, az Algírban székelő Francia Nemzetgyűlés egyik kommunista tagjának *Új Franciaországot!* című cikkét.

A lap számos mozgósító erejű felhívást tartalmaz. Az 1944. évi első számban olvashatók a Magyar—Amerikai Tanács kaliforniai zászlóbontásakor elhangzott beszédek.

KANADAI - MAGYAR

MUNKÁS

VOL. XV. EVF. — No. 35. SZÁM

TORONTO, ONT., CSÜTÖRTÖK, 1944 MÁRCIUS 3.

EGYES SZÁM ÁRA 5 CENT

ZSUKOV A KÁRPÁTOK ELŐTT!

KETTÉSZELIK A NÉMETEK FRONTJÁT; HATTONNÁSOK NYÚJTÁK AZ INVÁZIÓT

Hatmillió orosz munkás Hitler ellen sztrájkol északon

AZ UTÓBBI napokban a Vöröshadaker északi nagy előretörését és a finn bekegyesedését, sőt még a nyugati invázió készüléteiről szóló híreket is második helyre szorított az a nagy átörés, melyet az 1. ukrán hadsereg Zsukov marsall vezetésével Tarnopol és Proszkurov között elfoglalt Velehazköt és ezzel kettévágta az Odessa-Lemberg vasutvonalat. Zsukov hadereje egyes helyeken napi 15—30 mérföldet törtek előre a Kárpátok felé és ezzel a Dnyeper torlolatját terjedő fronton szorongatott 750.000 főnyi német sereget számára csak a Románia-Itália való visszavonulása lehetőséget hagyják nyitva.

Ez a déli és északi német front teljes kettévágását helyezi kilátásba.

Mitván Sinclair brit légügyi miniszter a múlt héten kijelentette, hogy minden valószínűség szerint közeljövőben a háború szempontjából, amerikai gépekkel látított bombázókat fogják bevetni a német hadiállomány és más központok bombázásának főközelségébe. Az eddigiekkel szemben képzett és jobban felgyorított kanadai erők érkeztek Ang-

ZSUKOV MARSALL

a moszkvai és szatlingi védelem és visszavágás iránti utasítást a nagybeteg Zsukov marsallnak vette át az 1. ukrán hadsereg vezetését.

MIERT ÉS HOGYAN VÁRJÁ BUKOVINA A FELSZABADÍTÓT?

IRTA: RAYMOND A. DAVIES

„Salzkirahvat a Munkáshoz-

MOSZKVA — (Press Wireless) — A szovjet csapatoknak Észak-Bukovina fele való előnyomulásával kapcsolatban érdekes tényeket tetek közzé aravontközölg, hogy ni volt az északbukovinai helyzet az egyéves szovjet uralom alatt. Ezeket a tényeket Grusecki képviselő, a Legfőbb Tanács most befejezett ülése alatt tárta fel, mikor jelen voltam.

„A Legfőbb Tanács 1940 augusztusi határozatán

MÁRCIUS 15-ÖT EGYÜTT UNNEPELI A WINDSORI MAGYARSÁG TÖBBSÉGE

A Vörös Kereszt javára megy a március 12-i unnepegy jövedelme

BALOGH JOZSEF LESZ A FŐSZÖNÖK.

— Az előkészítő bizottság jelentése —

WINDSOR — 1848 Március Idusának szellemében mindig ünnepelni a wtdorsori magyarság a magyar szabadságharc 96. évfordulóját. Ha nem is teljes az egység, de együtt lesz a magyarság többsége. Ez állommal együtt ünnepelel a Windsor és Környéke Magyar Egyesület a Windsor és Környéke Lutheránus Egyház, a Windsor Demokratikus Magyar Egyesület és a Független Betegseggyógyító Szövetség windsori, harzovi és kánadai Demokratikus Magyarok Szövetségének központi titkára lesz.

SZABADSÁGÜNNEP HAMILTONBAN

HAMILTON — A Hamiltoni Magyar Demokratikus Kör, a Független B. Sz. magyar fiókjának közreműködésével, március 12-én, vasárnap este 8 órai kezdettel a Magyar Otthonban (242 James St. N.) rendezi az 1848/49-es magyar szabadságharc 96. évfordulójának megünneplését.

Az ünnepegy vendégszónokok között István szerkesztő, a K. Örm. M. Szövetségének interlo-bizottsági tagja lesz.

A program szavainak közb. zené, ének és táncrészletből áll. A csoport egyfolyvában végjátéka egészíti ki a programot.

WELLANDON

Welland — Az itteni Demokratikus Magyar Egyesület rendezésében sikerretek érkeztek Március Tizenötödikének megünneplése. Az ünnepegy március 12-én, vasárnap este 8 órai kezdettel a Magyar Otthonban (30 Park St.) lesz, gaudig program keretében. Az ünnepegy vendégszónok Tóth István, a K. M. Munkás Szervezettség tagja.

St. Catharines

St. Catharines — A Magyar Demokratikus Egyesület, a E. R. Szövetség magyar fiókjával közösen, március 12-én, vasárnap este 8 órai kezdettel az Ukrán Haliban (85 Haynes Ave.) ünnepelel az 1848/49-es magyar szabadságharc évfordulóját.

N. Waterford, N. S.

N. Waterford — Az itteni Demokratikus magyarság, Spencey és Glace Egy. magyarsággal együtt, március 12-én, vasárnap este 7 órai kezdettel ünnepelel meg Március Tizenötödikét az 1848-as forradalom és szabadságharc évfordulóját.

Lethbridge, Alta.

Lethbridge — A Független B. Szövetség itteni magyar fiókjának közreműködésével, március 12-én, vasárnap este 7 órai kezdettel ünnepelel meg az 1848/49-es magyar szabadságharc évfordulóját. A Magyar Otthonban (242 James St. N.) rendezi az 1848/49-es magyar szabadságharc 96. évfordulójának megünneplését.

LAPZÁRTAKOR

MOSZKVA — Zsukov marsall serege, minden német elleni támadás felére, elfoglalta a magyar határtól 100 mérföldre lévő Igrovicet, a szorongatott Tarnopolról nyugatra, keletre pedig Olmék eremlő Bukovina felé. A szombati kezdéskor 20 óráig, a szombati 2000 szovjetlégióval terhesen bombázták fel.

LONDON — A brit és amerikai hadifegyver szállítási beosztásai kapcsolatban tartott társas ülésen (tizen a tónek parlament megegyezett, hogy Vöröshadaker nem tényleg a brit-USA szerződésben foglalt kötelezettséget költöztetére.

LONDON — A Frax és brit lapok figyelmeztető és közlő finn város szovjet bombázás ellenére, ugyiszlak a finn belső erők nem voltak elegendőek a brit-USA szerződésben foglalt kötelezettséget költöztetére.

LONDON — Welsh tartomány 300.000 lakosának eddig is 70 ezer feletti fokozott börténzetükbe és az egész németellenes hadiállásban, van kiltásban.

LONDON — Néel jelentés szerint a francia hadsereg és nemzetközi közönség közönségében, és imádkozó 63 franciát ott lát meg az 85-öt tartóztatják meg.

MÁRCIUS 15:

IME: EGY MOSOLYGÓ MAGYAR JÖVŐ!

„Az ég nevére kérem a magyar, szláv és román testvéreket, borítsanak fátyolú a muttra s nyujtsanak egymásnak kezét, felkelvén, mint egy ember a közös szabadságért s harcolván valamennyien egyéért, egy valamennyiökért . . . Egység, egyetértés, testvériség magyar, szláv és román között! Ime, ez az én legfőbb vágyam, legőszintébb tanácsom. Ime, egy mosolygó jövő valamennyiök számára!” — Kossuth Lajos. (Lásd az 5. old.)

A Tanács elnöke, Lengyel Menyhért ott mondotta: soha ilyen lehetősége az amerikai magyarságnak nem volt, hogy döntően beavatkozzék új hazája szolgálatában régi hazája sorsába;

„...ha mind együtt lesz az a sokszázezer első és második generációs magyar, akkor el-megyünk Philadelphiába s megírjuk, s az Independence Hallban kihirdetjük a magyar Bill of Rights-ot, amely igazi egyenlőséget biztosít a magyar parasztnak, a magyar munkásnak, és amely az urak és szolgák országából a szabad emberek országává teszi azt a sokat szenvedett régi hazát...”.

Egymást követik a harcba hívó írások: Lugosi Béla (a Tanács országos elnöke): *Károlyi Mihály zászlaja alatt! Szabadságharcot!, Lépjétek Petőfi és Kossuth útjára!*, a partizán-seregek szervezésének sürgetése, a jugoszláviai Petőfi-zászlóalj segítése. Március 9-én közzéttek a földalatti Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pontjait. Április 6-án közzétették a Kossuth-rádióban elhangzott — *Szent háborút a nációk ellen!* — felhívást.

A *Kanadai Magyar Munkás* elsárgult lapjain lépésről-lépésre nyomon követheti az olvasó a Nagy Honvédő Háború utolsó szakaszának jelentős állomásait, a népek megmozdulását, az országok felszabadulását. A lapot áthatja a meggyőződés, hogy a béke ügye elválaszthatatlan a szovjet nép igazságos harcától. Torontóban Lenin-ünnepséget tartottak, a Victory moziban szovjet filmhetet rendeztek, a Kanadai Írók Egylete felvette a kapcsolatot a szovjet írókkal, a Kanadai—Szovjet Barátság Tanácsa támogatásával rendezett Zsidó Dalárda-koncerten előadták a szovjet himnuszt.

Több kuriózzummal találkozunk az olvasó a lapban. Ilyen a *Szegedi csillagok* című írás, mely két régi hazai esetet eleveit fel: 1937 nyarának végén a Hont Ferenc rendezte Dóm téri előadáson *Az ember tragédiája* egyik jelenetében ötágú betleلمي csillagot vetítettek. A vetítést betiltották, mondván: „ez szovjet csillag”. A másik „szegedi csillag” — egy kijelentés. Szentgyörgyi Albert, a világhírt tudós mondotta 1935-ben: „bízvást mondhatom, hogy a kultúrát, a tudományt és a tudósokat sehol sem becsülik úgy meg, mint a Szovjetunióban.”

Az 1944. évi utolsó számban jelent meg az *Anglia költője a jövőről* című interjú. John Masefield, a „poet laureate” — babérkoszorús költő (volt napszámos, gyárimunkás, matróz, újságíró, aki 1942-ben verses műben számolt be a dünkircheni csodáról) így nyilatkozott: a háború utáni tartós béke legtudatosabb és legerősebb biztosítékának a Szovjetuniót tartja. Károlyi Mihály kontinenseken át szervezte az antifasiszta mozgalmat, azzal a tettel vált meggyőződéssel, hogy „az én Magyarországom nem az ezeréves múlt Magyarországa, hanem a kétezeréves jövőé”; s ezért harcolt a *Munkás* is. Szerkesztője 1944 nyarán megírta, hogy a szociáldemokrata és a kommunista párt egyesülése a felszabadulás sarkkövévé vált.

Czakó Ambró lelkész, egyetemi tanár így írt a kommunista lapról:

„... a Munkás kötelező olvasmány úgy az elvbarátai, mint az ellenfelei számára... Senki a kanadai magyar egység létrehozására többet nem tett, mint a Munkás... Mint a Kanadai Szabad Magyar Tanács elnöke, felhasználom ezt az alkalmat arra, hogy Kanada haladó erkölcsi felfogású, igazán hazafias magyarsága nevében köszön etemet fejezzem ki a Kanadai Magyar Munkásnak.”

MARKOVITS GYÖRGYI